

Energija je lahko razlog za vojno. Lahko je tudi razlog za sklenitev miru

Ana Stanič je v Londonu delujoča odvetnica in se ukvarja s svetovanjem energetskega podjetja iz Slovenije in drugih držav. Spada med odlične poznavalke energetskih razmer, ki jih je povzročil ruski napad na Ukrajino. Butično pravno pisarno, specializirano za evropsko in mednarodno pravo, okoljsko pravo in energetiko, je ustanovila leta 2007. Deluje tudi kot članica haaškega stalnega arbitražnega sodišča.

 ALI ŽERDIN
 JURE ERŽEN

Ambicija Evropske unije in zahodnih držav je, da bi v prihodnjih mesecih drastično zmanjšali odvisnost od ruskega plina. Je to ekonomsko in tehnološko izvedljivo?

Komisija je marca objavila, da bomo do konca tega leta zmanjšali uvoz za dve tretjini. To ni izvedljivo že na tehnološki ravni: na trgu ni dovolj drugega plina. Povečanje energetske učinkovitosti v enem letu je nerealno. Nerealen je tudi plan povečanja obnovljivih virov. Pa tudi s praktičnega vidika ne, saj je EU že do zdaj uvozila tretjino letne količine ruskega plina, kar pomeni, da bi zdaj morali do konca leta prekiniti vse bodoče nabave. Nihče pa ni naredil dejanskih ekonomskih izračunov, kaj bi to pomenilo za evropsko industrijo, saj so že zdaj cene plina in drugih energentov visoke. Do zdaj so se s temi izračuni največ ukvarjali v nemški industriji in v *think tankih* ter ocenjujejo, da bi takšna poteza pomenila ekonomski polom.

Je bila napoved evropske komisije preuranjena? Če groziš z nekim ukrepom, potem pa se izkaže, da je izvedba zelo težka, iz tega nastane hud politični problem.

Sem pravnica in težko komentiram politične dimenzije. Zdi pa se mi zelo pomembno, da tega cilja komisija v novem dokumentu *REPowerEU* z dne 18. maja več ne omenja. Komisija zdaj pripravlja scenarij za primer, če bi Rusija prekinila dobavo plina do konca leta, kar bi imelo za posledico racionalizacijo industrijske porabe. Kot odvetnica in svetovalka energetskega podjetja v Sloveniji in drugje po Evropi sem se ukvarjala z vprašanjem, kako bi bil ta načrt pravno izvedljiv. Prva možnost je bila, da dve tretjini energetskega podjetja enostransko preneha nabavljati plin. Tukaj se pojavi problem, da imajo skoraj vse plinske pogodbe t. i. *take or pay* obveznosti. *Take or pay* pomeni, da plačaš, tudi če ne vzameš plina. To pomeni, da se

kupci energentov iz EU tej obveznosti ne morejo izogniti. Obveznost *take or pay* bi ostala. Gazpromu bi torej plačevali za plin, ki ga ne bi prevzeli.

Glede na to, da je merodajno pravo večine pogodb pravo EU, obstaja druga možnost: da se nakup prepove z uvedbo embarga. Ampak embargo bi pomenil stooostotno prepoved nakupa plina. Rekli pa smo že, da bi bilo že dvetretjinsko zmanjšanje tehnično neizvedljivo. Ne smemo spregledati, da imajo veliki kupci ruskega plina v EU industrijske in druge kupce, s katerimi imajo prav tako sklenjene pogodbe, po katerih so jim dolžni dobaviti plin. Ker uvedba sankcij ne predstavlja višje sile, bi veliki kupci morali tem pokriti škodo, ki bi jim nastala zaradi nedobavljenega plina.

Recimo toplarne, plinske elektrarne, industrija, ki plin kupuje od velikih uvoznikov energentov iz Rusije ...

Tako.

Cilj gospodarske vojne je prizadejati maksimalno bolečino z minimalnimi stroški. To bo težko, glede na to, da je tarča embarga ključni dobavitelj surovin.

Torej ne gre za prekinitev ene pogodbe, temveč za odstop od cele verige pogodbenih obveznosti.

Za velike energetske družbe bi enostranska prekinitev pogodb pomenila dvojni udarec. Na eni strani bi plačali Gazpromu, na drugi strani pa bi kupcem plačali pogodbene kazni, ker poslovnim partnerjem ne bi dobavili plina. Kdo bo kril te stroške? Evropska komisija na nobeni točki ni jasno odgovorila na ta vprašanja. Vendar je to šele začetek. Če ne bo plina, industrija ne bo delovala. Ne bo gretja. Zelo veliko reči pade. In lahko padajo kot domine.

Putin vse to ve.

To ve tudi veliko drugih ljudi. Verjetno je to razlog, zakaj embargo plina več ni na dnevnem redu. Pričakujemo pa, da bo v kratkem sprejeta uredba o obveznem skladiščenju plina. Ta uredba bo zahtevala, da se morajo do novembra vsa skladišča plina napolniti do 80 odstotkov. To je za trenutno ceno plina dvojni udarec.

Posel, ki je sklenjen pod prisilo, dvigne ceno.

Do zdaj ni imel nihče interesa, da bi kupoval plin za potrebe skladiščenja, saj je bila na terminskih borzah novembrska cena še do pred kratkim nižja od trenutne. Napovedana uredba evropske komisije pa dviguje cene plina. Slovenija je tu v še posebej kočljivi situaciji, ker spada med države, ki nimajo skladišč plina.

Skladiščimo ga v Avstriji.

In Italiji. Država bo morala zavzeti stališče. Naložiti bo morala uvoznikom plina, kako morajo ravnati, a bi dodatne stroške ravnanja, ki izhajajo iz tega navodila, morala tudi plačati.

Putin ve, da evropska komisija blefira s sankcijami?

Glede na današnji dogovor o embargu na uvoz nafte, uvožene po morju, ne moremo govoriti o blefu.

Gre za ukrepe, ki bodo zelo težko imeli zelene učinke.

Cilj gospodarske vojne je prizadejati maksimalno bolečino z minimalnimi stroški. To bo težko, glede na to, da je tarča embarga ključni dobavitelj surovin. Nedavna študija *Capital Economicsa* je pokazala, da četudi bi se izvoz nafte iz Rusije zmanjšal za 20 odstotkov, bi bili njeni prihodki od prodaje nafte letos, če upoštevamo višje cene, le za dve milijardi manjši kot lani. Pomembno je tudi dejstvo, da sta Kitajska in Indija že vskočili, da bi zapolnili povpraševanje po ruski nafti. Sankcij, ki so jih uvedli EU, ZDA in Združeno kraljestvo, ne podpira večina držav po svetu. Savdska Arabija je ob koncu prejšnjega tedna znova poudarila, da ne bo povečala črpanja nafte kljub pozivom iz Amerike.

Kaj je Gazprom?

Ruska energetska družba v stooostotni državni lasti.

Gre za družbo, ki ima ogromno podružnic – samo v Veliki Britaniji je pol ducata različnih podružnic ...

... vendar so vse te družbe prek Gazproma v stooostotni državni lasti. Ne moremo pa trditi, da so interesi Gazproma identični interesom države.

Ko pride do sporov glede izvrševanja pogodb, kako se rešujejo? Z arbitražo.

Po kakšni zakonodaji?

Ovisno od pogodbe. Večina pogodb temelji na zakonodaji ene od članic EU. Pogodbe ne temeljijo na ruskem pravu.

To je dobro, ne?

Ja, seveda. Pogodbe določajo tudi način plačila. Zadnji mesec smo se pogovarjali o Putinovem dekretu [AS1], po katerem morajo energetske družbe odpri dva računa pri Gazprom banki – enega v tuji valuti, drugega v rubljih. Poljska in Bolgarija sta se pred 27. aprilom odločili, da dekret ni skladen s sankcijami, zato sta zavrnili, da bi plačevali na način, kot je bil zahtevan s Putinovim dekretom.

Še pred tedni je grozilo, da bi bila dobava plina v EU ustavljena. Komisija je dajala neenotna sporočila do tik pred 20. majem.

Kaj je bila intenca Putinovega dekreta?

Lahko samo ugibamo. Morda je Putin želel zagotoviti, da bo denar dejansko prišel do Rusije in da ne bi bil zaplenjen. To je najbolj verjetna interpretacija. Ključno za razumevanje pravne dimenzije je nekaj, česar komisija do sredine maja ni hotela upoštevati: Putinov dekret na pogodbe ne bi imel nobenega vpliva.

Zakaj?

Ker merodajno pravo za pogodbe ni rusko pravo. Putinov dekret ne more posegati v pogodbeno razmerja med evropskimi energetske družbami in Gazpromom. Obstaja pa pravica, ki si jo ponavadi zagotovi prodajalec, da določi račun, na katerega se izvede plačilo. Ker celotna transakcija na noben način ni vključevala ruske centralne banke, ni bilo osnove za trditev, da bi odpiranje računov pri Gazprom banki pomenilo kršitev sankcij.

Putin je najbrž vedel, da njegov dekret ne more vplivati na obstoječa pogodbeno razmerja.

Dekret je zavezal Gazprom, da zahteva plačilo za plin prek Gazprom banke, ni pa vplival na obveznosti energetske podjetij iz EU. Seveda je pomembno, kaj piše v posamični pogodbi. Finci, denimo, niso privolili v zahteve Gazproma in gredo na arbitražo. O tem bo odločalo arbitražno sodišče. Razumeti moramo, da ima Putinov dekret

Ana Stanič

Prva leta je preživela v Beogradu, njena družinska in izobraževalna identiteta je kompleksna. Po materini strani je povezana z Avstralijo in Dalmacijo, po očetovi s Slovenijo. Šolala pa se je na mednarodni gimnaziji v Devinu. Z vprašanji človekovih pravic se je ukvarjala že v družinskem okolju; starša sta bila dejavna v beograjskem Helsinškem odboru. Študij prava in bančništva je končala na avstralski Univerzi New South Wales, magistrski študij iz mednarodnega prava pa na britanskem Cambridgeu. Na začetku strokovne poti je delala za slovensko ministrstvo za ekonomske odnose in Banko Slovenije. Odvetniško pisarno E&A Law, med drugim specializirano za energetiko, okoljsko pravo, pravo EU, mednarodno pravo ter arbitražne postopke, je v Londonu ustanovila pred poldrugim desetletjem. Kot pravnica in odvetnica svetuje vladam, mednarodnim organizacijam in podjetjem. Pred leti je svetovala tudi katalonskim oblastem in vzpostavljala stik med Katalonci ter slovenskimi teoretiki in praktiki osamosvojitvenih procesov.

učinke v Rusiji, izven Rusije pa ne. Potrebno je upoštevati pravila mednarodnega zasebnega prava in zavezujočih predpisov – večina jih je spregledala.

Zlasti nemška industrija je opozarjala, da bi imelo izvajanje sankcij za Nemčijo zelo hude posledice. Vendar – če nemška industrija kihne, imajo drugi nacionalni gospodarski sistemi pljučnico.

Če slovenski Geoplin ne bi sprejel pogojev, najverjetneje plina ne bi dobil. Torej ne bi čakali na nemško kihanje, temveč bi imeli sami takoj zelo hud problem.

Pri izvajanju sankcij smo znotraj EU daleč od enotnosti. Madžarska, denimo, se od ukrepov komisije ograjuje. Kaj pomeni ta neenotnost?

Razumeti moramo, da je enotnost težko doseči. Zlasti to velja, če učinkoviti enotnega stališča niso enaki za vse države. Baltske države si glede plina in nafte lahko privoščijo zelo ostro pozicijo, ker niso odvisne od ruske energije. Velika Britanija, ki uvaža samo tri odstotke ruskega plina, je 21. aprila potihoma izdala licenco, s katero je izvzela iz sankcij plačila Gazprom banki na podlagi plinskih pogodb, sklenjenih pred tem dnem, in s tem zaščitila svoja podjetja pred negotovostmi, s katerimi so bila soočena podjetja EU vse do 18. maja – to je dva dni pred dnevom zapadlosti plačila po večini pogodb o dobavi plina. Energetski sektor je bil zelo blizu kolapsa.

Ko govorimo o plinu, obstaja nekaj čarobnih besed. Ena od njih je Katar ...

Katar je ena od možnih rešitev, a vsekakor ne more zamenjati ruskega plina. Lani je EU uvozila 145 mbtu ruskega plina. S Katarjem in utekočinjenim zemeljskim plinom obstaja več težav. Utekočinjenega zemeljskega plina (UZP) na trgu ni dovolj. Letos je težko pričakovati dodatne molekule katarskega plina v EU. ZDA so obljubile, da bodo poskusile zagotoviti, da bi ameriška podjetja dostavila dodatnih 15 bcm plina, to pa je samo 10 odstotkov količine, ki jo dobimo letno iz Rusije. Večina UZP-ja je bila do lanskega leta namenjena Aziji, kjer so bili pripravljene plačati višjo ceno. Zdaj je višjo ceno pripravljena plačati tudi Evropa. Vprašanje pa je, kaj to pomeni za našo industrijo in prebivalstvo. Ponavljam: na trgu UZP-ja ni dovolj. Predlog komisije zato govori tudi o zmanjšanju dejanske porabe plina.

Je pa zadeva s Katarjem precej nenavadna. Do 31. marca je proti katarskim energetskim podjetjem potekala preiskava evropske komisije zaradi domnevnih kršitev evropske zakonodaje o varstvu konkurence. 8. marca je komisija sprejela stališče, da EU za dve tretjini zmanjša uvoz plina iz Rusije. 31. marca pa je komisija sporočila, da

“**Za velike energetske družbe bi enostranska prekinitev pogodb pomenila dvojni udarec. Na eni strani bi plačali Gazpromu, na drugi strani pa bi kupcem plačali pogodbene kazni, ker poslovnim partnerjem ne bi dobavili plina. Kdo bo kril te stroške? Evropska komisija na nobeni točki ni jasno odgovorila na ta vprašanja.**”

je postopek, ki je bil začel leta 2018, ustavljen, ker katarske pogodbe niso več sporne.

Bodo naši domovi zaradi varčevanja s plinom bolj hladni?

Kdo bo preverjal, ali bodo termostati nastavljeni na nižjo temperaturo? Ali je to lahko resen del strategije za reševanje krize v primeru pomanjkanja plina? Evropska komisija računa, da bi do novembra napolnili skladišča plina. Evropski parlament je zahteval, da za skladiščenje ne bi smeli nabavljati ruskega plina. Ta predlog ni bil sprejet, saj jih brez ruskega plina ne moremo napolniti. Da ne govorimo o ceni, ki bi jo morali plačati.

Kakšni pa so običaji pri pogodbah, ko gre za posle s plinom? Za koliko časa vnaprej se sklepajo?

Različno. Nekatere pogodbe z Gazpromom se iztečejo leta 2026, druge pa se letno obnavljajo. Dolgo časa je komisija bila proti dolgoletnim pogodbam, zdaj pa Nemčija poskuša skleniti 20-letno pogodbo za dobavo plina s Katarjem. Pomembno je povedati, da ima evropska komisija od leta 2017 dalje vpogled v vse pogodbe, ki jih sklepajo energetska podjetja EU glede plina. Za na novo sklenjene pogodbe je treba pridobiti potrdilo komisije, da so skladne z evropskim pravom. Ne drži, da bi obstajale kakšne skrivne pogodbe, ki ne bi bile skladne z ureditvijo EU.

Gre za regulacijo?

S tem je zagotovljena transparentnost. In dvomov glede teh pogodb ni. Če pogodbe niso bile skladne s pravili EU, je komisija zahtevala spremembo in odpravo nepravilnosti.

S plinom se ukvarjajo osebnosti, ki imajo v Evropi pomemben politični vpliv. Nekdanji nemški kancler Gerhard Schröder, denimo. Ali to vpliva na pozicijo evropske komisije?

Težko komentiram. Vemo pa, da je bil Gerhard Schröder pozvan, naj pove, ali bo sprejel nominacijo v upravni odbor Gazproma. Sprva je sporočil, da nominacijo sprejema. V zadnjih dneh maja 2022 je vabilo v upravni odbor Gazproma potem zavrnil.

Ukrajina je na začetku maja objavila prva sporočila, da obstajajo objektivne ovire za delovanje plinovoda, ki prek ukrajinskega ozemlja plin dobavlja zahodu. Kaj to pomeni? Gre za skrb vzbujajočo novico. Marca 2022 je bil tranzit ruskega plina prek Ukrajine rekorden.

Zveni grozno. Na tleh in v zraku je vojna, pod zemljo pa se pretaka največ plina (in denarja) v zgodovini.

Takšna je realnost. In Rusija Ukrajini ves čas plačuje pristojbine za tranzit plina. Ponavljam, takšna je realnost. Lahko pa je ta realnost tisti vzvod, ki bi pripeljal do miru. Če te realnosti ne bi bilo, bi veljala pravila igre z ničelno vsoto (*zero sum game*). Premirje bi lahko temeljilo na ugotovitvi, kateri so minimalni skupni interesi. V Ukrajini obstaja pripravljenost, da glede nekaterih reči z Rusijo sodeluje.

So energenti razlog za vojno?

Lahko so. Lahko pa so interesi, povezani z energenti, razlog za sklenitev miru. Ne smemo pozabiti, da je bila EU najprej ustanovljena kot

Evropska skupnost za premog in jeklo. Francoski zunanji minister Robert Schuman je 9. maja 1950, torej ob peti obletnici konca druge svetovne vojne, videl ESPJ kot način preprečitve nove vojne med Francijo in Nemčijo, tako da bi naredili vojno ne samo nepredstavljivo, temveč tudi materialno neizvedljivo.

Kako naj ravna Slovenija?

Skrbeti mora za interese Slovenije in lastne industrije, hkrati pa mora delovati skladno s pravnim redom EU. Ob sprejemanju odločitev EU mora vlada imeti pred očmi, kaj so interesi Slovenije. Soočamo se s posledicami višjih cen in pomanjkanjem surovin ter drugega blaga. Najavljene so omejitve zgornje cene energentov, kar lahko pomeni, da bo razlika med ceno na svetovnem trgu in ceno v Sloveniji morala kriti država. Za proračune majhnih držav je to veliko breme. Slovenija je delček odločevalskega telesa v sistemu Evropske unije. Sami stvari ne bomo spreminjali. Biti pa moramo pripravljeni. Pri nekaterih konkretnih vprašanjih – recimo pri skladiščenju – bo potrebna odločnost. Odločitve bo treba sprejeti kmalu.

Kaj vojna z energetske krizo pomeni za ambicijo zelenega prehoda?

Veliko vprašanj je. Nemčija, denimo, že razmišlja o večji rabi premoga, če bodo količine plina res omejene. Poljska je že novembra lani povedala, da se ne bo držala zavez, ki so bile sprejete na podnebni konferenci COP26 v Glasgowu. Velika Britanija najavlja vrtanje v Severnem morju. Zaveze glede podnebnih sprememb in obremenjevanja okolja so zrahljane. Če se bo kriza v Ukrajini stopnjevala in se bo negotovost podaljševala, bodo podnebni cilji prestavljeni oz. ne bodo uresničeni.

V evropskih skladih je na voljo veliko denarja za energetske tranzicije.

Do konca leta ima Slovenija možnost črpanja 70 odstotkov nepovratnih sredstev iz načrta za obnovo in razvoj, ki bodo namenjena za energetske tranzicije in digitalizacijo. Vprašanje je, kolikšen del tega denarja bo res počrpan. Ena glavnih nalog nove vlade je, da projekte, ki vodijo do energetske prenovne in digitalizacije, podpre. Poraba teh 70 odstotkov sredstev bi morala biti po mojem mnenju prioriteta.

Zelo kratek čas za ogromen projekt ...

Slovenija je imela dve leti časa in zdaj to mora narediti. Gre za velik pritok denarja, ki lahko Sloveniji zelo pomaga povečati konkurenčnost in zmanjšati okoljski odtis. ●

FOTO JOE KLAMAR/AFP